

การบ่มเพาะผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ของชุมชน แอกโก-แสนคำลือ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ สู่การเปลี่ยนแปลงแนวจิตตปัญญาศึกษา

The Cultivation of Change Agents amongst the Youth in Aeko-Saenkumlue Village, Using the Contemplation-oriented Transformative Facilitation

สมสิทธิ์ อัสตรนธิ์ (Somsit Asdornnithee)¹

สุปรีย์ส์ กาญจนพิศศาล (Supre Kanjanaphitsam)²

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความวิจัยนี้ คือ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงศักยภาพภายในและศักยภาพภายนอกของผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ของชุมชนแอกโก-แสนคำลือที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวจิตตปัญญาศึกษา บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองคล้ายธรรมชาติ โดยเน้นความสำคัญอยู่ที่การจัดกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวจิตตปัญญาศึกษาให้แก่ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่สมัครใจและทำการคัดเลือกมาเป็นผู้เข้าร่วมวิจัยอย่างเฉพาะเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้นำรุ่นใหม่เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนด้านการสื่อสารความรู้ดีออกมาอย่างชัดเจน ความกล้าแสดงออกต่อหน้าสาธารณชน การมีสติ การเริ่มเห็นความสำคัญและแสดงออกในลักษณะของการเอาใจเขา

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยการบ่มเพาะผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ของชุมชนแอกโก-แสนคำลือ ด้วยกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวจิตตปัญญาศึกษา โดย สมสิทธิ์ อัสตรนธิ์ และคณะ (2558) ภายใต้ทุนสนับสนุนของคณะกรรมการการศึกษา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

^{1,2} ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

มาใส่ใจเรา รวมถึงเกิดแรงบันดาลใจในการเป็นผู้นำที่ดีและการมีสัมพันธภาพในทางที่ดีขึ้นกับบุคคลใกล้ชิด ส่วนผลสัมฤทธิ์ภายนอกนั้น ถึงแม้กลุ่มผู้นำจะสามารถพัฒนาทักษะเรื่องการนำเสนอผลงาน การทำบัญชีครัวเรือนและการเขียนโครงการได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยยังไม่พบมุมมองร่วมที่สามารถเชื่อมโยงพลังของกลุ่มในการขับเคลื่อนงานเชิงระบบในภาพรวม

ผู้วิจัยพบว่า ผู้นำรุ่นใหม่กลุ่มนี้ควรได้เรียนรู้และพัฒนายกระดับศักยภาพทางมิติด้านในเพิ่มเติมผ่านการฝึกฝนทักษะการสื่อสารแนวสุนทรียสนทนา และฝึกฝนเจริญสติภาวนา รวมถึงการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิมและการฝึกฝนทักษะการเป็นกระบวนกร

คำสำคัญ: ผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง, จิตตปัญญาศึกษา, แอโก-แดนคำลือ, ชุมชน

Abstract

This research objective was to investigate educational transform in the internal potential and the external potential of new generation leaders of Aeko-Saenkumlue community themselves, by using the contemplation-oriented transformative facilitation. This research is a non-experimental research, and it focused on organizing the contemplation-oriented transformative facilitation for a group of villagers who had volunteered, and were particularly chosen to participate in the research.

The research results found out that the new generation leaders started developing changes within themselves in the sphere of being able to communicate and express their feeling truly and genuinely, being courageous to express themselves in public, having self-awareness, beginning to be able to see the importance of expression in terms of being empathy towards others, including having an inspiration to become good leaders. In addition, relationship bond was positively developed with the closely surrounding people. In terms of the outwardly achievement, though the leaders could develop skills in

presentation, listing the household accounting and being able to draft the project well, researcher had not yet found their mutual perception that could be connected with the group's strength in driving the overall projects systematically.

Researchers found that this new generation leader group should learn and develop to build up their internal potential through aesthetics communication skill training and the practice of cultivating the mind, as well as learning to revitalize original wisdom and practice their skills in a process method

Keywords: Change Agent, Contemplative Education, Aeko-Saenkumluue, Village

บทนำ

สืบเนื่องจากผลของโครงการวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตปัญญาศึกษาเพื่อนำไปสู่ความสามัคคีกลมเกลียวของส่วนรวม กรณีศึกษาหมู่บ้านแอโก้-แสนคำลือ อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดย สมสิทธิ์ อัสตรนธิ์ และคณะ (2556) พบว่า การเข้าไปจัดกระบวนการเรียนรู้แนวคิดตปัญญาศึกษากับชุมชนเพื่อที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงในระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555 ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2556 ที่ผ่านมานั้น ทำให้ชาวบ้านแอโก้-แสนคำลือบางคนเริ่มเข้าใจวิธีการสื่อสารความเป็นจริงภายในใจของตนเอง รวมถึงสามารถรับฟังและสืบค้นความเป็นจริงภายในใจของผู้อื่นได้ดีซึ่งยิ่งขึ้น แม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่คุ้นเคยกับวิธีการเรียนรู้มิติด้านในก็ตาม อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางปัญหาที่มากับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่เริ่มเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่และอิทธิพลของวัตถุนิยมได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านมากขึ้นเรื่อย ๆ รวมถึงอุปสรรคจากความไม่พร้อมของชาวบ้านส่วนใหญ่ซึ่งเกี่ยวข้องกับทำให้เวลากับกระบวนการเรียนรู้ สภาพความเครียดที่แต่ละคนเผชิญอยู่ในชีวิตการทำงาน และอุปสรรคด้านภาษาที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มชาวบ้าน มีผลให้กระบวนการเรียนรู้แนวคิดตปัญญาศึกษายังไม่อาจส่งผลสัมฤทธิ์ที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถคลี่คลายไปสู่ความสามัคคีกลมเกลียวและเกิดสุขภาวะที่แท้จากภายในตนเองได้เท่าที่ควรในวงกว้าง

เพราะกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะนี้จำเป็นต้องอาศัยความพร้อมและความมุ่งมั่นตั้งใจของตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ

ด้วยสาเหตุข้างต้น ประกอบกับความเชื่อมั่นของผู้วิจัยที่ว่า การค่อย ๆ ปูพื้นฐานกระบวนการเรียนรู้แนวคิดปัญญาศึกษา เช่น การฝึกฝนเรียนรู้เท่าทันความรู้สึก ความคิดและอคติภายในตนเอง การคิดเชิงวิพากษ์ การสื่อสารอย่างสันติ การรับฟัง ด้วยหัวใจ รวมถึงความซื่อสัตย์กับความต้องการภายในของตน ฯลฯ มีความจำเป็นต่อทุกคนที่ต้องการจะพัฒนาระดับมิติด้านในไปสู่ความมั่นคงในความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง จึงเป็นที่มาของงานวิจัยชิ้นนี้ที่มุ่งเน้นการดำเนินกระบวนการเรียนรู้แนวคิดปัญญาศึกษาให้กับกลุ่มชาวบ้านที่สมัครใจและทำการคัดเลือกมาเป็นผู้เข้าร่วมวิจัยอย่างเฉพาะเจาะจง โดยพิจารณาจากความพร้อมเรื่องเวลาและความมุ่งมั่นที่อยากจะได้เรียนรู้ เพื่อที่จะบ่มเพาะศักยภาพแห่งภาวะการนำและทักษะจำเป็นอื่น ๆ สำหรับการขยายผลและสร้างความเปลี่ยนแปลงอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นจริงในชุมชน อีกนัยหนึ่ง คือ การสร้างเมล็ดพันธุ์แห่งผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agent) ให้เกิดขึ้นในชุมชนแอโก-แสนคำลือ โดยกำหนดกรอบระยะเวลาดำเนินการวิจัย 1 ปี ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2557 ถึง เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2558

คำถามการวิจัย

ผลของการบ่มเพาะผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ของชุมชนแอโก-แสนคำลือ ด้วยกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดปัญญาศึกษาเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงศักยภาพภายในและศักยภาพภายนอกของผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ของชุมชนแอโก-แสนคำลือ ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดปัญญาศึกษา

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยอาศัยความรู้พื้นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง หรือหลักจิตตปัญญา (7 C's) มาเป็นแกนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และอาศัยกรอบแนวคิดจากผลการวิจัยก่อนหน้าเพื่อเป็นฐานสำหรับการออกแบบเนื้อหาของกระบวนการ ได้แก่ กรอบแนวคิดที่ว่าด้วย ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดตปัญญาศึกษา และกรอบแนวคิดที่ว่าด้วย หนทางการเรียนรู้สู่ความสามัคคีกลมเกลียวที่ยั่งยืนของแอกโก-แสนคำลือ รวมถึงการทบทวนทฤษฎีภาวะผู้นำ เพื่อใช้เป็นฐานสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลและอธิบายผลของการบ่มเพาะผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ของชุมชนแอกโก-แสนคำลือด้วยกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตปัญญาศึกษา

หลักจิตตปัญญา 7 หรือ 7 C's ในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

หลักจิตตปัญญา 7 (7 C's) คือ หลักการพื้นฐานที่ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตัวของผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามแนวทางของจิตตปัญญาศึกษา (ธนา นิลชัยโกวิทย์ และ อติศร จันทรสฐ, 2552, หน้า 70-86) ประกอบด้วย

1. หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) หมายถึง สภาวะของจิตที่มีความพร้อมและเหมาะสมที่จะนำไปใช้สร้างการเรียนรู้โดยอาศัยการใคร่ครวญเกี่ยวกับสภาวะที่เกิดขึ้นภายในใจของตนเองและความคิดวิเคราะห์ รวมถึงความสัมพันธ์กับบุคคลและสรรพสิ่ง
2. หลักความรักความเมตตา (Compassion) หมายถึง บรรยายภาสของกลุ่มของผู้เรียนรู้ที่สามารถรับรู้ว่าคุณมีความปลอดภัย เปิดกว้างและพร้อมที่จะเกื้อหนุนกันและกันอย่างจริงจัง
3. หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) หมายถึง การบูรณาการการเรียนรู้ในแง่มุมมองต่าง ๆ เข้ามาด้วยกันเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์ทั้งเชื่อมโยงกับชีวิตของตัวเอง เชื่อมโยงกับเพื่อนและคนรอบข้าง เชื่อมโยงกับชุมชน สังคม และธรรมชาติรอบตัว รวมถึงเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่น ๆ ของกิจกรรมการเรียนรู้

4. หลักการเผชิญความจริง (Confronting reality) หมายถึง การให้ผู้เรียนได้รับโอกาสที่จะเผชิญหน้าและรับรู้ความเป็นจริงที่ตนเองไม่เคยเห็นมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสิ่งที่ขัดแย้งกับกรอบการมองโลกหรือแบบแผนความคั่นชินหรือคุณค่าที่เคยยึดถืออยู่แต่เดิม
5. หลักความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ความสืบเนื่องของกิจกรรมการเรียนรู้และเหตุปัจจัยเชิงกระบวนการเรียนรู้โดยไม่ให้ขาดหายหรือยุติไปก่อนเวลาอันสมควร รวมถึงการร้อยเรียงกิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้แต่ละครั้งให้มีความสอดคล้องกันอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รวมถึงการทอเวลาให้นานเพียงพอเพื่อให้การเรียนรู้สัมฤทธิ์ผลและการสร้างเงื่อนไขให้มีการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ได้จริงอย่างต่อเนื่อง
6. หลักความมุ่งมั่น (Commitment) หมายถึง การสร้างเจตจำนงในตัวผู้เรียนให้มีแรงจูงใจและความปรารถนาที่อยากเปลี่ยนแปลงตนเองและสร้างพันธะสัญญาต่อตนเองในการที่จะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้กลับไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองอย่างต่อเนื่อง
7. หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) หมายถึง การเรียนรู้ที่บังเกิดขึ้นในกลุ่มหรือในชุมชนที่แต่ละคนมารวมตัวกันเพื่อฝึกฝนและพัฒนาตนเองไปด้วยกัน บนพื้นฐานของการมีความหลากหลาย การแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ใคร่ครวญบนความขัดแย้งแตกต่าง

อนึ่ง การจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยหลักจิตตปัญญา 7 นี้ ไม่อาจขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไปได้ อย่างไรก็ตามผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้นั้นสามารถเน้นหลักการบางข้อเป็นพิเศษได้ ขึ้นอยู่กับวาระและความเหมาะสมในการดำเนินการ

การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดตปัญญาศึกษา

รายงานการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดตปัญญาศึกษาเพื่อการบ่มเพาะความซื่อตรง” ของ สมสิทธิ์ อัสตรนธิ และกาญจนา ภูครองนาค (2555) ได้อธิบายถึงเป้าหมายสำคัญของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดตปัญญาศึกษาไว้ว่า เป็นกระบวนการที่เข้าไปทำงานกับธรรมชาติด้านในของผู้เรียน จนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่

โครงสร้างของจิตใจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการมีมุมมอง กรอบการอ้างอิงเชิงความคิด และการให้ความหมายต่อโลกรอบตัวของคน ๆ นั้น กลายเป็นคุณสมบัติและการรับรู้ ความหมายอย่างใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน และจะดำรงอยู่กับคน ๆ นั้นอย่างยั่งยืนถาวร โดยการเปลี่ยนแปลง (Transformation) (Kitchenham, 2008) ตามแนวคิดนี้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงกรอบการอ้างอิง (Frame of reference) หรือมุมมองเชิงการให้ความหมายของบุคคล นำไปสู่การมีกรอบการอ้างอิงที่ใหญ่ขึ้น กว้างขวางขึ้น เกิดการเข้าใจ รู้คิด รับรู้ความหมายต่าง ๆ ได้มากและลึกซึ้งขึ้น รวมถึงสามารถเห็น เชื่อมโยงถึงความเป็นทั้งหมดของชีวิตและสรรพสิ่งได้มากขึ้น ซึ่งจะส่งผลถึง พฤติกรรมและการกระทำให้มีความจริงแท้ ถูกตรง สร้างสรรค์ และสามารถรับมือ กับความซับซ้อนของความเป็นไปของโลกรอบตัวได้ดียิ่งขึ้น ผ่านแนวทางวิธีการเรียนรู้ ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงภายในตัวผู้เรียน 3 แนวทางหลัก (สมลสิทธิ์ อัสตรนธิ์ และกาญจนา ภูครองนาค, 2555, หน้า 63) คือ

1. วิธีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากภายในตัวผู้เรียนเอง นับว่าเป็นวิธีที่มีความสำคัญ เป็นอันดับแรก ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญในกลุ่มนี้ อาทิเช่น การใคร่ครวญ ในตนเอง (Critical self-reflection) การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical thinking) การเจริญสติภาวนา (Meditation) และการทดลองและลงมือกระทำเพื่อ สร้างการเปลี่ยนแปลงในตนเอง (Action plan)
2. วิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากคนรอบข้าง ครอบครัว และโรงเรียน ซึ่งมีกิจกรรม การเรียนรู้ที่สำคัญ อาทิเช่น การสนทนาเชิงวิพากษ์ (Critical discourse) สุนทรียสนทนา (Dialogue) การมีสังฆะกัลยาณมิตรในการเรียนรู้ร่วมกัน (Community of practice) การอบรมและฝึกปฏิบัติด้านคุณธรรม ศีลธรรม (Moral education)
3. วิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากสังคม วัฒนธรรม และโลก เป็นการสร้างสิ่งแวดล้อม ที่มีผลในทางส่งเสริมต่อกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางข้างต้น ที่สำคัญ ได้แก่ การทำงานเชิงสังคม จิตอาสา การวิพากษ์เพื่อปลดปล่อยสังคม ไปสู่สภาพที่พึงประสงค์ การมีอาชีพการงานและอยู่ในสังคมที่ดีงาม มีคุณธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเป็นประชาธิปไตย รวมถึงการเชื่อมโยง บริบทของการเรียนรู้กับความเป็นทั้งหมดของชีวิตที่มีต้นทุนและรากเหง้า

หนทางการเรียนรู้สู่ความสามัคคีกลมเกลียวที่ยั่งยืนของแอกโก-แสนคำลือ

รายงานการวิจัยเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดปัญญาศึกษาเพื่อนำไปสู่ความสามัคคีกลมเกลียวของส่วนรวม: กรณีศึกษาหมู่บ้านแอกโก-แสนคำลือ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ของ สมสิทธิ์ อัสตริณี และคณะ (2556) ได้อธิบายเกี่ยวกับหนทางการเรียนรู้สู่ความสามัคคีกลมเกลียวที่ยั่งยืนที่มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ของชุมชนแอกโก-แสนคำลือ ไว้ว่า หนทางการพัฒนาความสามัคคีกลมเกลียวที่ยั่งยืนของแอกโก-แสนคำลือ ก็คือ การยกระดับจิตสำนึกของทั้งปัจเจกบุคคลและของสังคม ให้ไปสู่การเห็นคุณค่าความหมายของกฎกติการ่วม การเห็นความหมายของสัมพันธ์ภาพทางสังคม (Mutual interpersonal expectations, Relationships, and Interpersonal conformity) และการมีระบบคิดและสำนึกเชิงสังคม (Social system and conscience) อีกนัยหนึ่ง คือการน้อมนำบรรทัดฐานประเภทต่าง ๆ ให้เข้ามามีบทบาทในการจัดระเบียบทางสังคมมากขึ้น

ทฤษฎีภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง

ในตำราเรื่อง ภาวะผู้นำ: ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนาของ รัตติกโรจน์ จงวิศาล (2556) ได้สรุปความหมายของภาวะผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะ พฤติกรรม ความสามารถ หรือกระบวนการที่เป็นปฏิสัมพันธ์ หรือเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคล ที่สามารถมีอิทธิพลต่อผู้อื่น กลุ่มคน สามารถสร้างแรงบันดาลใจ สร้างความปรารถนา ทำให้เกิดความเชื่อถือศรัทธา การยอมรับ ความพยายาม การอุทิศตัว การใช้ความสามารถอย่างดีที่สุดและช่วยเพิ่มพลังอำนาจของผู้อื่น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม จากกรอบทบทวนองค์ความรู้เรื่อง ทฤษฎีภาวะผู้นำ ผู้วิจัยพบว่าแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำที่สอดคล้องและตอบใจมากที่สุดน่าจะ ได้แก่ ภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์สำหรับชุมชนแอกโก-แสนคำลือ คือ ผู้นำที่หันกลับเข้ามาทำงานกับธรรมชาติภายในของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการใคร่ครวญในตนเอง การสร้างการมีสติตระหนักรู้ การรับฟังอย่างลึกซึ้ง การมีความเห็นอกเห็นใจ การเข้าใจความแตกต่างหลากหลาย สามารถเป็นต้นแบบในด้านค่านิยมและจารีตประเพณีที่ดีงามด้วยความจริงแท้ที่ตรงและสร้างแรงจูงใจแก่ผู้อื่น รวมถึงสามารถเชื้ออำนวยการทำงานร่วมกันและการแก้ปัญหาของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เป้าหมายสำคัญของ

ผู้นำลักษณะนี้ก็คือ การเสริมสร้างพลังอำนาจจากภายในของบุคคลและการยกระดับจิตสำนึก เพื่อแผ่ขยายการรับรู้และเข้าใจโลกให้กว้างขวางขึ้นจนนำไปสู่การแผ่ขยายคุณค่าและประโยชน์ที่พ้นไปจากตัวเอง ไปสู่ผู้คนในวงกว้าง ชุมชนและสังคมได้ในที่สุด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงทดลองคล้ายธรรมชาติ (Non-experimental research) (บุญธรรม กิจปริตติวิสุทธิ, 2549, หน้า 207) และเป็นการศึกษาวิจัยที่มีเพียงกลุ่มทดลอง 1 กลุ่มมาผ่านกระบวนการเรียนรู้อบรมเชิงปฏิบัติการในบรรยากาศของชั้นเรียนจริงอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นการจัดกระทำหรือตัวแปรทดลอง โดยไม่มีกลุ่มควบคุม ไม่มีการควบคุมตัวแปรภายนอกและประเมินผลเป็นเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสังเกต บันทึกเอกสารและการสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงตรรกวิทยาในรายละเอียดของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งคาดว่าเป็นผลมาจากการจัดกระทำนั้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดขั้นตอนการวิจัย 5 ขั้นตอนเพื่อนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การออกแบบกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตปัญญาศึกษาเพื่อบ่มเพาะผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ของชุมชนแอ่งโก-แสนคำลือ โดยอาศัยความรู้พื้นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือหลักจิตตปัญญา 7 (7C's) (ธนา นิลชัยโกวิทย์ และ อติศร จันทร์สุข, 2552) เป็นแกนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และอาศัยกรอบแนวคิดจากผลการวิจัยก่อนหน้านี้เป็นฐานสำหรับการออกแบบเนื้อหาของกระบวนการเรียนรู้
2. การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัยอย่างเฉพาะเจาะจง จำนวน 10 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัย (Inclusion criteria) ดังนี้
 - เป็นชาวบ้านที่เคยมีส่วนร่วมในงานวิจัยเดิมเรื่อง กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตปัญญาศึกษาเพื่อนำไปสู่ความสามัคคีกลมเกลียวของส่วนรวม: กรณีศึกษาหมู่บ้านแอ่งโก-แสนคำลือ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพราะผู้วิจัยทราบเกี่ยวกับภูมิหลังของชาวบ้านกลุ่มนี้

อยู่พอสมควร และเป็นชาวบ้านที่เป็นตัวแทนจากหลากหลายกลุ่มและ
หย่อมบ้าน (ป๊อก) ที่กระจายอยู่ทั่วทั้งหมู่บ้าน

- มีความสนใจอยากเรียนรู้ ตั้งใจจริง และสามารถสละเวลาของตนเอง
เพื่อเข้าร่วมการเรียนรู้นอกสถานที่และสามารถเข้าอบรมเชิงปฏิบัติการ
ได้ครบทุกครั้ง รวมถึงสามารถสื่อสารภาษาไทยได้พอสมควร
- เป็นคนรุ่นใหม่ที่ไม่มีข้อแม้ทางสถานภาพหรือบทบาทในชุมชนที่ขัดขวาง
โอกาสในการเรียนรู้และมีความประสงค์ที่จะริเริ่มและสร้างสรรค์โครงการ
เพื่อประโยชน์ของชุมชน

ส่วนเกณฑ์การคัดออกผู้เข้าร่วมวิจัย (Exclusion criteria) นั้น ขึ้นอยู่กับ
การสมัครใจที่จะถอนตัวตามเหตุปัจจัยของผู้เข้าร่วมวิจัยแต่ละคน โดย
ข้อมูลของคน ๆ นั้นจะไม่ถูกนำมาใช้วิเคราะห์ผล และจะไม่มีการดำเนินการ
คัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยเข้ามาทดแทน

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตปัญญาศึกษา
เพื่อปมเพาะผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ให้แก่กลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัย
โดยรูปแบบการดำเนินงานแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การอบรม
เชิงปฏิบัติการที่จะจัดให้แก่กลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัยในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่
และพื้นที่ใกล้เคียงและการลงปฏิบัติการของคณะผู้วิจัยในพื้นที่หมู่บ้าน
แอโก-แสนคำลือ เพื่อการติดตามผล เก็บข้อมูล และสื่อสารกับชาวบ้าน
ในชุมชนเกี่ยวกับการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัย
4. การเก็บข้อมูล วัตถุประสงค์ พัฒนาการของทั้งศักยภาพภายในและ
ศักยภาพภายนอกของผู้เข้าร่วมวิจัย โดยทำการเก็บข้อมูลผ่านเครื่องมือ
วิจัยต่าง ๆ ได้แก่
 - การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยทำการสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้เข้าร่วมวิจัย
เป็นรายบุคคล ทั้งในช่วงระหว่างการอบรมและภายหลังการอบรมเสร็จสิ้น
ลงแล้ว ประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ได้แก่ การมองเห็นสภาวะภายใน
ของตนเอง สัมพันธภาพกับคนรอบข้าง ความรู้สึกนึกคิดต่อชุมชนและ
แนวทางการแก้ปัญหา การขับเคลื่อนงานที่ตนเองอยากทำในชุมชน
รวมถึงประเด็นเฉพาะของแต่ละบุคคล

- การสนทนาพูดคุยกับผู้เข้าร่วมวิจัย ทั้งในช่วงระหว่างการอบรมและภายหลังการอบรมเสร็จสิ้นลงแล้ว ประเด็นของการสนทนา ได้แก่ การขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เป็นหลัก
 - บันทึกการถอดบทเรียนกิจกรรมและบันทึกส่วนตัวของผู้เข้าร่วมวิจัยแต่ละคน
5. การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม โดยเป็นการสังเกตในสภาพธรรมชาติ ระหว่างการดำเนินการจัดอบรมแต่ละครั้ง และระหว่างที่ดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านแอโก้-แสนคำลือของผู้เข้าร่วมวิจัยแต่ละคน ทั้งทำที่ในการเรียนรู้และการแสดงออกทางความรู้สึกนึกคิด
 6. การวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยของโครงการ โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้รับรวบรวมได้มาประมวลและวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพผ่านการพิจารณาถึงความสอดคล้องและเชื่อมโยงกันของความหมาย การให้น้ำหนักของความหมายและแนวโน้มของสาระที่พบ โดยใช้นามสมมุติแทนชื่อจริงของผู้เข้าร่วมวิจัยในการนำเสนอผลการศึกษาและสรุปผล

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำความรู้พื้นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือหลักจิตตปัญญา 7 (7 C's) มาใช้เป็นแกนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และอาศัยกรอบแนวคิดจากผลการวิจัยก่อนหน้าเพื่อเป็นฐานสำหรับการออกแบบเนื้อหาของกระบวนการ ได้แก่ กรอบแนวคิดที่ว่าด้วย ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และ กรอบแนวคิดที่ว่าด้วย หนทางการเรียนรู้สู่ความสามัคคีกลมเกลียวที่ยั่งยืนของแอโก้-แสนคำลือ และสามารถสรุปออกแบบมาเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการทั้ง 4 ครั้ง และการลงปฏิบัติการในพื้นที่ชุมชนแอโก้-แสนคำลือ 2 ครั้ง โดยมีรายละเอียดเนื้อหาและกำหนดเวลา ดังต่อไปนี้

ครั้งที่	ระยะเวลา	เนื้อหาการอบรมเชิงปฏิบัติการ	เครื่องมือ/วิธีการ
1	20-23 ส.ค. 2557	พลังกลุ่ม พื้นฐานการโค้วความ ภายใน การสื่อสาร การเจริญสติ การเขียนโครงการ	การภาวนาในรูปแบบต่าง ๆ สุนทรียสนทนา กิจกรรมละคร เกมพลังกลุ่ม ศิลปวิธีโอ รูปภาพ การจดบันทึก
2	2-4 พ.ย. 2557	วิถีวัตถุนิยม การคิดเชิงวิพากษ์ การเจริญสติการสร้างพื้นที่ ความไว้วางใจ การจับประเด็น ปัญหาและการพัฒนาชุมชน	การภาวนาในรูปแบบต่าง ๆ ข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ เกมฝึกวิธีคิด บัญชีครัวเรือน ศิลปวิธีโอ บทบาทสมมุติ
3	28 พ.ย.- 1 ธ.ค. 2557	รากทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ชนเผ่าปกาเกอญอ ณ บ้านสลาน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ จิตวิญญาณชุมชน การเจริญสติ	การภาวนาในรูปแบบต่าง ๆ ต้นไม้ครอบครัว รูปภาพ การลงพื้นที่ชุมชน สุนทรียสนทนา เกมพลังกลุ่ม
การลงปฏิบัติการในพื้นที่ชุมชนครั้งที่ 1 (22-25 ม.ค. 2558) เพื่อติดตามพัฒนาการการเรียนรู้ ของกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ การทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน และการขับเคลื่อนผลงาน ตามโครงการ			
4	28 ก.พ.- 2 มี.ค. 2558	การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ สู่การขับเคลื่อนโครงการ การเจริญสติ สรุปรการอบรม	การภาวนาในรูปแบบต่าง ๆ เกมพลังกลุ่ม สุนทรียสนทนา การสื่อสารอย่างสันติ (Non-violent communication)
การลงปฏิบัติการในพื้นที่ชุมชนครั้งที่ 2 (27-30 เม.ย. 2558) เพื่อติดตามพัฒนาการการเรียนรู้ ของกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ สรุปรบทเรียนโครงการ และประเมินผลการเรียนรู้			

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นรายบุคคล ใน 2 ช่วงเวลา คือ ในการลงปฏิบัติการในพื้นที่ชุมชนครั้งที่ 1 (วันที่ 22-25 มกราคม 2558) และ ในการลงปฏิบัติการในพื้นที่ชุมชนครั้งที่ 2 (วันที่ 27-30 เมษายน 2558) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมิได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการวิจัยครบทั้ง 10 คนในทั้งสองโอกาส เนื่องจาก มีผู้เข้าร่วมบางคนที่มีได้อยู่กับกระบวนการเรียนรู้อย่างจริงจังตลอดต่อเนื่องทุกครั้ง รวมถึงมีผู้ที่บางประการที่บ่งบอกว่าต้องการถอนตัวจากการเข้าร่วม หรือในช่วง วันเวลาที่ผู้วิจัยลงพื้นที่นั้นมีผู้เข้าร่วมบางคนที่มีข้อติดขัดบางอย่างที่ทำให้ไม่สะดวก

หรือพร้อมที่จะมารับการสัมภาษณ์ได้ ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ข้างต้น ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องตัดผู้เข้าร่วมบางคนออกจากการเป็นผู้ให้ข้อมูล จึงทำให้ได้ข้อมูลจากผู้เข้าร่วมวิจัยเพียง 8 คน และมีผลการศึกษา ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงศักยภาพภายในของผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ของชุมชนแออัด-แสนคำลือ

หลังจากที่ผ่านการอบรมครั้งแรก สิ่งที่คุณำรุ่นใหม่หลายคนพูดถึงตัวเองตอนที่ได้กลับมาเจอกันในการอบรมครั้งที่ 2 รวมถึงการอบรมครั้งหลัง ๆ คือ **การมีสติและใจเย็นลง** ผู้เข้าร่วมหลายคนสะท้อนว่า การอบรมได้ให้เครื่องมือบางอย่างแก่เขาในการทำสมาธิ การกลับมาดูแลอารมณ์ภายใน การอยู่กับความสงบนิ่ง และการระงับอารมณ์ความโกรธของตนเองได้ดีขึ้น เช่น บางคนบอกว่า เขาสามารถใช้เวลานิ่ง ๆ เงียบ ๆ เวลาเดินอยู่ในไร่หรือสถานที่ธรรมชาติคนเดียว ทำให้ตัวเองมีจิตใจสงบขึ้น มีความเครียดน้อยลง ส่วนบางคนบอกว่าเขาเริ่มทำสมาธิทุกวัน วันละ 3-5 นาที ช่วยให้อ่อนคลายตัวเองจากการคิดมากลงได้ คำพูดของหลายคนได้บ่งบอกว่าพวกเขาเริ่มเข้าใจว่าการภาวนาหมายถึงอะไร อีกทั้งยังได้รับผลดีจากการปฏิบัติภาวนาด้วยตนเอง เช่น *“เดี๋ยวนี้อารมณ์ร้อนน้อยลง เวลาทำอะไรต้องกลับมาตั้งสติ การรักษาสติสำคัญที่สุด หาเวลาอยู่หนึ่ง ๆ คนเดียวตอนไปไร่”* (ชาจจ, การสนทนากลุ่ม, 4 พ.ย. 2557) *“เดี๋ยวนี้พอเหงาหรือไม่สบายใจ ก็จะปลีกตัวเองไปนั่งสงบใจที่โรงไฟฟ้า”* (ชาโพ, การสนทนากลุ่ม, 4 พ.ย. 2557) *“อยากอยู่กับบ้าน เพราะทำให้มีเวลาให้ใจสงบมากกว่า”* (นิต, การสัมภาษณ์เชิงลึกในบุคคล, 29 เม.ย. 2558)

เมื่อการอบรมเชิงปฏิบัติการทั้ง 4 ครั้งสิ้นสุดลง ผู้วิจัยพบว่าผู้เข้าร่วมเกิด **ความกล้าหาญและจริงใจในการสื่อสารสิ่งสำคัญที่ตนรู้สึกอย่างตรงไปตรงมา** โดยผู้เข้าร่วมกล้าบอกเล่าความในใจและความคาดหวังต่าง ๆ ของตนเองมากขึ้น สิ่งที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการบอกเล่าความในใจ คือ ความปลอดภัยและไว้วางใจซึ่งกันและกัน แม้ว่ากรบอกเล่าและรับฟังสภาวะด้านในโดยเฉพาะเรื่องความรู้สึกยังนับว่าเป็นเรื่องยากของผู้เข้าร่วมแทบทุกคน โดยผู้วิจัยสังเกตจากที่หลายคนมักพูดไม่ค่อยออกและดูขัดเขินในระหว่างที่ทำกิจกรรมสุนทรียสนทนา สาเหตุส่วนหนึ่งนอกเหนือจากเรื่องภาษาแล้ว วิธีชีวิตภายนอกที่อยู่กับการทำงานและการมุ่งแก้ไขปัญหามาก ๆ ให้อุ่นใจก็มีส่วนสกัดกั้นมิให้แต่ละคนมีเวลาค่อย ๆ ไคร่ครวญเรื่องราว

ต่าง ๆ ภายในของตนเองสัดเท่าไรนัก หากแต่ต้องรับหาคำตอบของปัญหา และอยู่กับการลงมือปฏิบัติมากกว่า โดยผู้วิจัยสังเกตเห็นจุดอ่อนในส่วนนี้จึงได้เสริมกิจกรรมเกี่ยวกับการบอกเล่าความรู้สึกไว้ในระยะท้ายของการอบรมและมีการช่วยให้ง่ายขึ้นด้วยการเชื่อมโยงคำที่แสดงความรู้สึกเหล่านั้นให้เป็นภาษาลาหู่ โดยซาจอ หนึ่งในผู้เข้าร่วมได้ยอมรับว่า การเรียนรู้เรื่องความรู้สึกได้ทำให้ตัวเขาเห็นความเปลี่ยนแปลงบางอย่าง “จากเดิมที่มองคนอื่นแล้วนึกตำหนิเขาว่าเขาไม่ดี เพราะความคิดเรา แต่ไม่เห็นว่าการรับรู้สักอะไร แต่ตอนนี้ได้เห็นและเข้าใจแล้วว่าคนเรามีอะไรที่ลึกกว่านั้น” (ซาจอ, การสัมภาษณ์เชิงลึกในบุคคล, 30 เม.ย. 2558) นอกจากนี้ นิดสามารถพูดถึงสภาวะภายในตัวเองได้ชัดขึ้นด้วยการบอกว่า เห็นตัวเองมีอารมณ์หงุดหงิดง่ายหลังจากที่ได้รับยาคุมกำเนิด แต่ก็พยายามที่จะยับยั้งตัวเองไม่ให้ไปพูดว่าใคร อื่นๆ การเห็นและสื่อสารความรู้สึกและความต้องการภายในให้ได้ นับเป็นพื้นฐานที่สำคัญมาก เพราะหากยังทำสิ่งนี้ได้ก็ยังไม่สามารถลงลึกไปสู่การตระหนักรู้ ยอมรับ และเข้าใจความเป็นตัวเองและผู้อื่นได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ สภาวะภายใน 2 ประการที่พบว่ามีเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน ประการที่หนึ่งคือ **ความมั่นใจในการพูดต่อหน้าสาธารณะ** ระยะแรกของการอบรม ผู้เข้าร่วมหลายคน เช่น ซาจา ซานู ซาลอ ดูเป็นคนเงิบ ๆ และไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น แต่เมื่อผ่านการอบรมระยะหนึ่งประกอบกับระหว่างนั้นแต่ละคนได้มีโอกาสฝึกฝนนำเสนอความคิดเห็นและพูดต่อหน้าผู้คนที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการทำกิจกรรมประกาศเจตนารมณ์ หรือการทำกิจกรรมวันพบปะกับชาวบ้าน ผู้เข้าร่วมทุกคนพูดตรงกันว่า เดี่ยวนี้พวกเขากล้าพูดกล้าคุยในที่สาธารณะมากขึ้น บางคนพูดติดตลกว่า “เที่ยวหน้าคงแย่งไม่กันพูด!” (ซาจา, การสนทนากลุ่ม, 25 ม.ค. 2558) ส่วนบางคนก็ได้ใช้ความสามารถนี้ไปประกาศชักชวนให้ชาวบ้านมาร่วมกันทำสาธารณประโยชน์ โดยลักษณะของการกล้าพูดคุยในที่สาธารณะนี้มีความแตกต่างกันไปในรายละเอียดของแต่ละบุคคล บางคนพูดในลักษณะเล่าเรื่องเหตุการณ์ บางคนพูดให้แนวคิดต่าง ๆ ที่มีสีสันน่าสนใจ บางคนพูดเชิงชักชวนและร้องขอความร่วมมือ ส่วนบางคนก็พูดน้อยแต่นั่นสาระและหลักการ เป็นต้น และประการที่สอง คือ **การเอาใจเขามาใส่ใจเรา** โดยผู้วิจัยพบว่าผู้เข้าร่วมหลายคนแสดงออกถึงการเอาใจเขามาใส่ใจเราผ่านการกระทำในหลากหลายกรณี เช่น ซานู

เกิดความรู้สึกสงสารพ่อแม่ที่ต้องทำงานหนัก โดยที่ผ่านมาได้ไปช่วยท่านเกี่ยวข้าว จากปกติที่จะขี่เกวียนไม่ค่อยอยากไปช่วยพ่อแม่ เขาขยายความต่อว่า ตนเองเข้าใจเรื่องความสามัคคีมากขึ้น จากตอนแรก ๆ ที่เหมือนว่าไม่จำเป็นต้องรับฟังใคร ไม่ค่อยพูดคุย อยู่คนเดียวก็ได้ กลายเป็นว่าตอนนี้ต้องหันมาฟังกัน คุยกับคนอื่น ๆ มากขึ้น และถามกันว่าจะมีอะไรให้ช่วยไหม ชานูยังกล่าวไว้ว่า “สิ่งนี้เริ่มตั้งแต่ตอนที่เล่นเกม ทำให้ต้องรวมความคิดกัน ต้องฟังคนอื่น” (ชานู, การสัมภาษณ์เชิงลึกในบุคคล, 30 เม.ย. 2558) โดยการช่วยเหลือคนอื่นกลายมาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตและตนเองได้ไปร่วมงานพัฒนาและจิตอาสามากขึ้น ขณะที่คนอื่น ๆ ได้แสดงการกระทำที่บ่งบอกถึงการใส่ใจในผู้อื่นด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่นกัน เช่น ชานูมีน้ำใจดูแลบริการคนรอบตัว มักมาถึงสถานที่จัดกิจกรรมเป็นคนแรก ๆ และเสนอตัวเองให้การช่วยเหลือทำสิ่งต่าง ๆ เสมอ ชานูมักให้การช่วยเหลือเพื่อนบ้าน แม้จะตึกดินแค่นั้นหากถูกร้องขอก็มักจะไปให้เสมอ เขาให้ข้อคิดที่ว่าชอบอยู่ท่ามกลางเพื่อนฝูงเพราะ “วันหน้าหากเราเดือดร้อนเขาก็จะช่วยเราบ้างเหมือนกัน” (ชาโพ, การสัมภาษณ์เชิงลึกในบุคคล, 30 เม.ย. 2558) อนึ่ง ผู้วิจัยคิดว่าสาเหตุส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการที่ผู้เข้าร่วมเกิด **แรงบันดาลใจในเรื่องความเป็นผู้นำที่ดี** เพราะผู้เข้าร่วมทุกคนแสดงความคิดเห็นไปในทางเดียวกันว่า พวกเขาได้เห็นตัวอย่างของความเสียสละ ความสงบนิ่ง ตั้งมั่น และใจเย็นจากพระที่ตาแยะและครูนิคแห่งบ้านสบลาน จึงเกิดความตั้งมั่นในการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้เป็นที่คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นและผลประโยชน์ของส่วนรวม

นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมาได้ส่งผลต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในครอบครัวของผู้เข้าร่วมวิจัย หลายคนเปิดเผยว่า พวกเขา**มีสัมพันธภาพที่ดีขึ้นกับคนใกล้ชิด** เช่น ภรรยา สามี พ่อ แม่ เพราะตนเองสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น ใจเย็นขึ้น และยามเมื่อว่าวุ่นใจก็สามารถแสวงหาวิธีสร้างความสะดวกให้กับตัวเองได้ ตัวอย่างคำพูดที่ว่า “ภรรยาก็ทะเลาะกันน้อยลง แต่ก่อนเคยโกรธถึงขนาดไล่ฟันกัน” (ชาโพ, การสัมภาษณ์เชิงลึกในบุคคล, 30 เม.ย. 2558) “มีสติเวลาที่เจอความทุกข์ สวดมนต์ทุกคืนและฟังธรรมะบ่อย ๆ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อคนรอบข้างให้ได้สงบนิ่งตามไปด้วย แม่ก็บ่นน้อยลง” (ชาจอ, การสัมภาษณ์เชิงลึกในบุคคล, 30 เม.ย. 2558) “แม้จะยังไม่สนิทกับพ่อมากนัก แต่คนเราต้องหาโอกาส

คุยกัน” (ชาณุ, การสัมภาษณ์เชิงลึกในบุคคล, 30 เม.ย. 2558) นอกเหนือจากคนในครอบครัว การเปลี่ยนแปลงนิสัยและพฤติกรรมบางอย่างของผู้เข้าร่วมบางคนยังส่งผลถึงคนอื่น ๆ ในชุมชนด้วย ตัวอย่างเช่นเรื่องการดื่มสุรา โดยผู้เข้าร่วมหลายคนบอกว่าเขาดื่มสุราน้อยลง หนึ่งในนั้น คือซาโพ เขาได้อธิบายถึงตัวเองว่า เขาเห็นข้อเสียของการดื่มเหล้าและเมามา โดยเขานอกจากตัวเองแล้วยังได้ชวนครอบครัวมาให้ลดละการดื่มเหล้าลงไปด้วย “ตอนนี้ถึงมาเจอกันก็ไม่ชวนกันดื่มแล้ว แต่ชวนกันทำประโยชน์” (ซาโพ, การสัมภาษณ์เชิงลึกในบุคคล, 30 เม.ย. 2558) ส่วนซาปา ก็บอกถึงประโยชน์จากการลดละสุราว่า “ระยะหลังพอลดเหล้าได้ก็มีเงินเหลือให้ลูก” (ซาปา, การสัมภาษณ์เชิงลึกในบุคคล, 29 เม.ย. 2558) อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัยด้วยกันเองนั้นมีบรรยากาศโดยรวมที่ยังไม่ถึงกับแน่นแฟ้นหรือร่วมมือร่วมใจกันขับเคลื่อนสิ่งใดได้มากนัก หลายคนยอมรับว่ายังรวมตัวกันไม่ติด แม้จะมีบางคนที่คาดหวังว่าทุกคนน่าจะเข้ามาเจอกันและร่วมหารือกันเป็นกลุ่มบ้าง แต่ในความเป็นจริงสิ่งนี้ยังไม่สามารถเกิดขึ้น โดยแต่ละคนยังต้องมุ่งอยู่กับภารกิจส่วนตัวหรือปัญหาของครอบครัวเป็นหลัก

ทั้งนี้ ความเชื่อตรงที่จะเปิดเผยความรู้สึกและความต้องการที่แท้ภายในใจของแต่ละคน โดยก้าวพ้นความรู้สึกเกรงใจหรือการถูกกดทับจากอำนาจเหนือเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างสัมพันธ์ภาพของกลุ่มที่ยึดโยงกันได้ด้วยใจอย่างแท้จริง อีกทั้งช่วยให้การเรียนรู้แนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาสามารถก่อเกิดผลสัมฤทธิ์และสร้างการเปลี่ยนแปลงภายในให้แก่ตัวผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน

การเปลี่ยนแปลงศักยภาพภายนอกของผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ ของชุมชนแอ่งไก่อีสานคำลือ

จากการเก็บข้อมูลตลอดกระบวนการเรียนรู้ ผู้วิจัยพบว่าผู้เข้าร่วมแต่ละคนมีศักยภาพบางอย่างที่ติดตัวมาอยู่ก่อนเข้ารับการอบรม ดังเช่น ซาโพและซาเตียมีความมั่นใจที่จะพูดต่อหน้าผู้คน ซาปา ซาโพและซาเตียมีความถนัดในการสวมบทบาทการขึ้นากกลุ่ม ซาจอมีความเป็นนักคิดวิเคราะห์ในตัว ซาลอเป็นคนสุขุมและชัดเจนตรงไปตรงมา ซาโพมีความสามารถในการกล้าแสดงออกและกล้าเสนอความคิดเห็น ซาโพและซาเตียมีความสามารถในการเขียน เป็นต้น ขณะที่ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ยกเว้นซาโพไม่ค่อยถนัดในการใช้ภาษาไทยในลักษณะการจับประเด็น การพูด

ประโยคยาว ๆ หรือการพูดประโยคแบบเป็นทางการ ทั้งนี้ หลังจากทุกคนได้ผ่านการเรียนรู้ตามกระบวนการ ศักยภาพที่มีอยู่เหล่านี้ได้ถูกนำออกมาใช้งานและถูกถ่ายทอดต่อให้เพื่อน ๆ ในกลุ่มได้เรียนรู้พัฒนาตนเองไปด้วย สิ่งที่โดดเด่นที่สุดและดูเหมือนว่าเป็นศักยภาพที่ถูกพัฒนาขึ้นมาที่สุดของกลุ่มผู้เข้าร่วม คือ **การนำเสนอผลงาน** ดังจะเห็นได้จากผลงานการนำเสนอประสบการณ์การเรียนรู้ของกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนในงานวันพบปะกับชาวบ้านที่แต่ละคนสามารถร้อยเรียงเรื่องราวและนำเสนอเป็นภาษาลาหู่และภาษาไทยออกมาได้อย่างเป็นธรรมชาติ สามารถให้รายละเอียดของเนื้อหาได้ดีและสามารถดึงความสนใจจากผู้ฟังได้โดยตลอดทั้งด้วยลีลาการนำเสนอและการตั้งคำถาม โดยผู้เข้าร่วมแทบทุกคนสามารถพูดด้วยความมั่นใจและไหลลื่น

นอกเหนือจากศักยภาพข้างต้น กระบวนการเรียนรู้ยังได้ช่วยเสริมทักษะจำเป็นอย่างอื่น ๆ ให้แก่ผู้เข้าร่วมโดยผู้เข้าร่วมหลายคนได้ให้ความสำคัญและใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงอย่างต่อเนื่อง เช่น การทำบัญชีครัวเรือน โดยผู้เข้าร่วมหลายคนได้นำไปทำให้กับครอบครัวเป็นประจำอย่างต่อเนื่องและใส่ใจในรายละเอียด เช่น การแยกประเภท การจดทุกรายการ การทำสรุปยอด ฯลฯ ขณะที่**การเขียนโครงการ** ก็เป็นอีกหนึ่งทักษะสำคัญที่ผู้เข้าร่วมแต่ละคนมีโอกาสนำไปใช้ได้ลงมือทำอย่างจริงจัง โดยหวังว่าจะถูกนำไปขับเคลื่อนให้บังเกิดผลงานอย่างเป็นรูปธรรมได้ต่อไป ผู้เข้าร่วมหลายคนได้แสดงฝีมือในหลากหลายด้าน ทั้งช่วยกันระดมความคิดเห็น ช่วยกันเขียนและช่วยกันวิเคราะห์หาคำนวน จนกระทั่งสามารถเขียนโครงการที่ผู้เข้าร่วมทุกคนอยากทำร่วมกันขึ้นมาได้สำเร็จ คือ “โครงการการสร้างทางระบายน้ำทิ้งของหมู่บ้านแอโก้-แสนคำลือ” โดยมองว่านี่คือสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่หมู่บ้านของพวกเขาได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

แม้ในภาพรวมของกระบวนการอบรมจะนำพาให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนไปใส่ใจในเรื่องการทำสิ่งดี ๆ ให้ชุมชนจนหลายคนเกิดฉันทะทางนี้อย่างชัดเจน เช่น ชาจอ ได้มุ่งมั่นในการสร้างหลักการและวิธีสำหรับการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน โดยชาลอและชานูต่างเห็นพ้องตรงกันว่าชาวบ้านต้องมีความเคร่งครัดในกฎระเบียบของหมู่บ้าน หรือชาลอก็มีความหวังอย่างแรงกล้าที่จะนำพาชาวบ้านทุกฝ่ายมาพูดคุยกันเพื่อแก้ปัญหาสัตว์เลื้อยในชุมชน เป็นต้น แต่การขับเคลื่อนในหมู่บ้านของผู้เข้าร่วมวิจัยด้วยกัน

ไปสู่ การรวมกลุ่มกันเพื่อริเริ่มงานเชิงระบบต่าง ๆ ก็ยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้ โดยกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัยได้วิเคราะห์ว่ามาจากหลายสาเหตุ ที่สำคัญ ได้แก่ ความสนิทสนม ใกล้ชิดกันที่ยังมีไม่มากพอ แต่ละคนยังไม่สามารถสื่อสารแบบเปิดใจกันได้เต็มที่ อีกทั้งแต่ละคนก็มีภารกิจของตัวเองที่ต้องจัดการดูแล และให้ความสำคัญแก่ครอบครัวก่อนชุมชนส่วนรวม ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่กลุ่มได้วางแผนไว้มักไม่ได้ถูกดำเนินการให้เกิดขึ้นจริง ตัวโครงการที่กลุ่มเขียนขึ้น ก็เพียงแต่ถูกฝากไปให้ซาโพยื่นเสนอต่อสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ ที่กลุ่มวางแผนว่าจะขับเคลื่อน เช่น งานพบปะกับชาวบ้านครั้งที่ 2 ก็มิได้เกิดขึ้น ด้วยกลุ่มไม่ได้มาเจอกันเพื่อสานต่อสิ่งใด ๆ ร่วมกัน ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า บทบาทของกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ของชุมชนแอโก้-แสนคำลือ เป็นไปในลักษณะของงานเฉพาะตัวที่ได้รับมอบหมายหรือได้รับคัดเลือกจากคณะกรรมการของหมู่บ้านเป็นหลัก

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการบ่มเพาะผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ของชุมชนแอโก้-แสนคำลือ ด้วยกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดปรัชญาศึกษาได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านที่สำคัญในกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ 6 ประการ คือ การเริ่มที่จะสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตนเองออกมาอย่างชัดเจน ความกล้า และความมั่นใจในตนเอง ในการพูดการแสดงออกต่อหน้าสาธารณชน การเริ่มระบอสงสัยและควบคุมกำกับใจของตนเองให้สามารถมีความสงบเย็นได้ การเริ่มเห็นความสำคัญของการเอาใจเขามาใส่ใจเราและการพึ่งพาอาศัยกัน การได้รับแรงบันดาลใจในการเป็นผู้นำที่ดี และการมีสัมพันธภาพที่ดีขึ้นกับบุคคลใกล้ชิด

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าศักยภาพภายนอกของผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ของชุมชนแอโก้-แสนคำลือที่ได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างโดดเด่นที่สุด คือ การพูดและการแสดงออกต่อหน้าสาธารณชน ส่วนทักษะสำคัญที่กลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ให้ความสำคัญและได้ฝึกทำอย่างจริงจัง ได้แก่ การทำบัญชีครัวเรือน และการเขียนโครงการ อย่างไรก็ตามทำนองเดียวกับข้อสรุปข้างต้น การขับเคลื่อนงานร่วมกันเพื่อชุมชนของกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ั้นยังไม่สามารถเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร แม้ว่าหลายคนจะมีขั้นตอนทางด้านนี้อยู่ไม่น้อยก็ตาม ทั้งนี้เนื่องมาจากการไม่สามารถรวมกลุ่มเพื่อริเริ่มงาน

เชิงระบบต่าง ๆ ร่วมกันได้ ที่ผ่านมามักเป็นลักษณะของการทำงานแบบเฉพาะตัวที่ต่างคนต่างทำ

ในภาพรวม เมื่อนำผลของการเปลี่ยนแปลงอันเป็นทั้งศักยภาพภายในและศักยภาพภายนอกของกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ของชุมชนแอโก-แอสนคำลือซึ่งเป็นผู้เรียนรู้ในกระบวนการมาวิเคราะห์ด้วยกรอบแนวคิดที่ว่าด้วย ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาและกรอบแนวคิดที่ว่าด้วย หนทางการเรียนรู้สู่ความสามัคคีกลมเกลียวที่ยั่งยืนของแอโก-แอสนคำลือ พบว่าผลที่ได้รับมีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดข้างต้นในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ผู้เข้าร่วมวิจัยได้เกิดการทำงานกับธรรมชาติด้านในของตนเองในด้านการเจริญสติและการสื่อสารถึงความรู้สึก ความต้องการ ความคิด ความคาดหวัง และมุมมองความเชื่อที่มีอยู่ภายในจิตใจ แม้จะอยู่ในระดับเบื้องต้นก็ตาม โดยหลายคนพบว่ายังเป็นเรื่องที่ยากอยู่สำหรับตนเอง
2. ผู้เข้าร่วมวิจัยบางคนได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระดับจิตสำนึก เกิดการขยายมุมมองของตนเองไปสู่การเอาใจเขามาใส่ใจเราและเห็นความหมายของการมีสัมพันธภาพที่ดีงามในชุมชนได้มากขึ้นโดยผ่านการกระทำบางอย่าง เช่น การลงมือช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเห็นอกเห็นใจ การเสียสละเพื่อผู้อื่น การเห็นความสำคัญและคุณค่าความหมายของการพึ่งพาอาศัยกัน การพยายามมองเห็นความรู้สึกในใจของผู้อื่นโดยไม่ด่วนตัดสิน เป็นต้น ขณะที่ผู้เข้าร่วมวิจัยบางคนก็มีต้นทุนทางมุมมองเชิงสังคมที่เห็นคุณค่าของการมีกฎกติการ่วมของชุมชนอยู่แล้ว เช่น การให้ความสำคัญของการมีกฎเกณฑ์รวมไปถึงหน้าที่ในการให้ความร่วมมือกันในหมู่บ้านอย่างเคร่งครัดเป็นธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงของระดับจิตสำนึกดังกล่าวนี้ มักเกิดแก่ *ระดับบุคคลใกล้ชิด* มากกว่า เช่น คนในครอบครัว หรือเพื่อนสนิท (เช่น การเป็นคนดี เคารพเชื่อฟัง ควบคุมตนเอง ใส่ใจช่วยเหลือกัน) แต่ยังไม่ถึง *ระดับของชุมชนหรือระบบสังคมโดยรวม* ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ยังไม่สามารถมีระบบทางความคิดร่วมกันที่เข้มแข็งพอที่จะทำให้เกิดมุมมองร่วมอันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแก่ชุมชนได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง จากพฤติกรรม

และคำพูดโดยรวม ผู้วิจัยเห็นแนวโน้มว่ากลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ของชุมชนแอ่งโก-แสนคำลือมีระดับของจิตสำนึกหลักอยู่ในระดับที่ 3 คือ *ระดับของความคาดหวังร่วม สัมพันธภาพ และการทำตามกันและกัน* ตามแนวคิดของลอว์เรนซ์ โคลเบิร์ต (Reimer, Paolitto & Hersh, 1990) คือ เน้นไปที่การเป็นคนดีและทำสิ่งที่ถูกต้องตามความคาดหวังของบุคคลใกล้ชิด

3. ผู้เรียนได้เกิดศักยภาพภายนอกในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญคือการพูดการแสดงออกต่อหน้าสาธารณะ รวมถึงได้รับประโยชน์จากทักษะการทำบัญชีครัวเรือน และการเขียนโครงการ ทว่า ศักยภาพเหล่านี้ยังไม่สามารถไปยังประโยชน์ให้เกิดแก่คนรอบข้างหรือชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม อันเนื่องมาจากที่ผู้เรียนยังไม่สามารถรวมกลุ่มกันทำงานในเชิงระบบ

เมื่อวิเคราะห์ด้วยกรอบทฤษฎีของภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง (รัตติกกรณัจจิวิศาล, 2556) พบว่ากลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ของชุมชนแอ่งโก-แสนคำลือที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ของโครงการฯ มีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง คือ

- เริ่มมีการเรียนรู้และทำงานกับธรรมชาติด้านในของบุคคล เช่น การใคร่ครวญความรู้สึกนึกคิด การเจริญสติ
- เริ่มมีสัญญาณของการยกระดับจิตสำนึกและแผ่ขยายมุมมองออกจากตัวเองไปสู่ผู้อื่น เกิดการเอาใจเขามาใส่ใจเราและพึงพาอาศัยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระดับของบุคคลใกล้ชิด
- มีฉันทะและสามารถที่จะเป็นต้นแบบในด้านการดำรงวิถีชีวิตที่ดีงามในบางด้าน เช่น การรักษากฎกติกาและดูแลชุมชนให้มีระเบียบเรียบร้อย การดำรงชีพแบบพอเพียง การรักษาประเพณีของชุมชน

อย่างไรก็ตาม เพื่อที่จะกลายเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่สมบูรณ์ กลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ของชุมชนแอ่งโก-แสนคำลือยังคงต้องพัฒนาในคุณลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ การฝึกฝนเจริญสติอย่างต่อเนื่อง รวมถึงฝึกการรับฟังอย่างลึกซึ้งโดยไม่ด่วนตัดสิน การดำเนินชีวิตด้วยการเป็นต้นแบบที่ดีงามอย่างชัดเจน ทั้งในด้านการประกอบอาชีพและจารีตประเพณี จนสามารถกลายเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญแก่ผู้อื่นได้

การฝึกฝนทักษะให้สามารถใช้อ่านวยให้เกิดการทำงานและการแก้ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมโดยเน้นส่งเสริมให้เกิดอำนาจหรือพลังจากภายในของแต่ละคน และการมีเป้าหมายเพื่อยกระดับจิตสำนึก แฝงขยายมุมมองการรับรู้และการให้ความหมายต่อโลกไปสู่ระดับเชิงสังคมหรือสูงกว่านั้นในระดับองค์กรวม

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

การรุ่มเพาะภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษานั้น เป็นงานระยะยาวและอาศัยความต่อเนื่องในการดำเนินงาน โดยอุปสรรคหลักที่พบเจอในการทำงานวิจัยในครั้งนี้เป็นเรื่องของภาษาที่ใช้ในการสื่อสารที่แตกต่างกัน จึงต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรสำหรับการสร้างความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านผู้เข้าร่วมโครงการ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า ผู้นำรุ่นใหม่กลุ่มนี้ควรได้เรียนรู้และพัฒนายกระดับศักยภาพทางมิติด้านในเพิ่มเติมผ่านการฝึกฝนทักษะ การสื่อสารแนวสุนทรียสนทนา (dialogue) เพื่อการรับฟังอย่างลึกซึ้งและห้อยแขวนเสียงตัดสินผู้อื่น รวมถึงการฝึกฝนเจริญสติภาวนาอย่างต่อเนื่องในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิมผ่านการทำความเข้าใจความหมายของสาระที่แท้ เพื่อเท่าทันแนวคิดวัตถุนิยมและความเป็นสมัยใหม่ ระบบโครงสร้างทางสังคม และการฝึกฝนทักษะการเป็นผู้ใช้อ่านวยให้เกิดการเรียนรู้หรือกระบวนการ (Facilitator) โดยเฉพาะทักษะต่าง ๆ ที่ใช้ในการเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านแต่ละคนได้เกิดการตระหนักรู้ และเติบโตภายใน ตลอดจนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานและแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน

นอกเหนือจากข้อเสนอแนะเพื่อการรุ่มเพาะภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอต่อแนวทางการศึกษาวิจัยที่จะเอื้อต่อการขับเคลื่อนงานเพื่อสร้างความสุขและความเข้มแข็งให้แก่หมู่บ้านแอกโก-แสนคำลือ ผ่านการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเข้มแข็งเชิงลึกของหมู่บ้านแอกโก-แสนคำลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ภูมิปัญญาและประเพณีดั้งเดิม การดำรงชีวิตกับป่า ว่าสิ่งเหล่านี้ให้มุมมองพื้นฐานต่อการดำรงชีวิตอย่างไร มีรูปแบบจารีตธรรมเนียมการเรียนรู้และขั้นตอนปฏิบัติอย่างไร และทั้งหมดนี้สามารถหลอมรวมเข้าสู่วิถีชีวิตจริงและสามารถถ่ายทอดออกมาเป็นองค์ความรู้

เชิงประจักษ์ได้อย่างไร รวมถึงการขับเคลื่อนโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า บางอย่างในชุมชน เช่น วิธีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนเพื่อความเป็นธรรม และคุ้มค่า เป็นต้น เพื่อขจัดอุปสรรคที่ขวางกั้นการเปิดใจเรียนรู้ร่วมกันของคน ในชุมชน ทั้งนี้ การอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนจากภายนอกผ่านการดำเนินการวิจัยและการจัดทำโครงการร่วมกับชาวบ้านเป็นตัวช่วยที่จะกระตุ้นพลังของคนในชุมชน ให้เกิดการมีส่วนร่วม และเสริมสร้างภาวะผู้นำภายในตัวของชาวบ้านให้กลับมา ร่วมใจก้าวเดินด้วยกำลังของตนเอง

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณอย่างสูงในความกรุณาของคณะกรรมการ วิชาการ คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา และสำนักงานกองทุน สนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ได้ให้การสนับสนุนหลักในเรื่องงบประมาณ และขอขอบคุณศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ให้ความสนับสนุน ในการดำเนินการวิจัยจนส่งผลให้การดำเนินการวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงลงด้วยดี

รายการอ้างอิง

- ธนา นิลชัยโกวิทย์ และอดิสร จันทร์สุข. (2552). *ศิลปะการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง: คู่มือกระบวนการจัดตปัญญา*. นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ. (2549). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักท์.
- รัตติกอณ์ จงวิศาล. (2556). *ภาวะผู้นำ: ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมลิตธิ อัสตรนธิ, และกาญจนา ภูครองนาค. (2555). *การศึกษาวิเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดตปัญญาศึกษาเพื่อการบ่มเพาะความซื่อตรง*. นครปฐม: คณะกรรมาธิการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะ และวัฒนธรรม วุฒิสภา และศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. (เอกสารไม่ตีพิมพ์).
- สมลิตธิ อัสตรนธิ และคณะ. (2556). *กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตปัญญาศึกษาเพื่อนำไปสู่ความสามัคคีกลมเกลียวของส่วนรวม: กรณีศึกษาหมู่บ้านแอกโก-แสนคำลือ อำเภอบางมะฝ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. นครปฐม: คณะกรรมาธิการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะ และวัฒนธรรม วุฒิสภา มหาวิทยาลัยมหิดล. (เอกสารไม่ตีพิมพ์).
- Kitchenham, A. (2008). The Evolution of John Mezirow's Transformative Learning Theory. *Journal of transformative education*, 6(2), 104-123.
- Reimer, J., Paolitto, D.P., & Hersh, R.H. (1990). *Promoting Moral Growth: From Piaget to Kohlberg*. (2nd Ed.). Long Grove: Waveland Press.